

UTJECAJ VJERSKOG TURIZMA NA RAZVOJ RURALNIH PODRUČJA – PRIMJER: MARIAZELL, AUSTRIJA

STRUČNI ČLANAK IVAN ŠIŠAK, LUCIJA HERCEG, KATARINA PLANCUTIĆ, MORENA VARGA

Vjerski turizam oblik je turizma usmjeren na posjet važnim religijskim lokalitetima, koji se razvija još od razvijenog srednjeg vijeka. Jedno od središta vjerskog turizma u Srednjoj Europi je veliko austrijsko marijansko svetište Mariazell. Mariazell je naselje u Štajerskim Alpama koje je nakon Drugog svjetskog rata zabilježilo veliki pad broja stanovnika. Vjerski turizam, zajedno s ostalim oblicima turizma postao je okosnica razvoja Mariazella i okolnog područja. U ovom članku istraženi su razvojni problemi Mariazella te značaj vjerskog i ostalih tipova turizma za revitalizaciju područja uzimajući u obzir suvremena turistička kretanja.

Ključne riječi: istraživački rad, nastava geografije, slobodno vrijeme, trgovački centri

UVOD

Religija je od samih početaka važan čimbenik ljudskog života koji snažno utječe na percepciju i odnos prema okolini u kojoj živimo. Religija i religijski motivi česti su generatori osobnih, ali i grupnih putovanja. Iz potrebe za posjetom svetih mjesta i religijskih spomenika stvorila su se religijom motivirana putovanja. Stoga se vjerski (religijski) turizam definira kao oblik turizma usmjeren na posjet važnim religijskim lokalitetima s ciljem da sudionici putovanja u najvećoj mogućoj mjeri ojačaju svoju vjeru (Duvnjak i dr., 2011). Glavni motiv putovanja je zadovoljenje duhovne potrebe osobe koja se

odlučila za takvu vrstu turizma. Putovanja potaknuta religijom odvijaju se stoljećima, no pojam vjerski turizam pripada modernom, postindustrijskom razdoblju kada se turizam kakvim ga danas poznajemo počinje razvijati (Pušcašu, 2015). U novije vrijeme vjerski se turizam približava suvremenom kulturnom turizmu, no od njega se razlikuje u dvjema bitnim karakteristikama. Prvo je spomenuti religijski motiv putovanja, a drugo, religijski sadržaj koji je ključna komponenta u receptivnome prostoru.

Kao poseban dio vjerskog turizma izdvaja se hodočašće – putovanje vjernika u sveto mje-

sto, mjesto očitovanja nekog božanstva ili djelatnost nekog religioznog učitelja ili osnivača religije u namjeri da se ondje moli u izuzetno povoljnom okolišu (Cerović i Zanketić, 2014). Hodočašća mogu biti oblikovana prema naslijeđenoj tradiciji ili ih pojedinac oblikuje prema vlastitim potrebama i vjerovanju (zavjet, zahvala i sl.). Veliki poticaj za razvoj hodočašćenja dala je Crkva 1300. godine proglašenjem prve jubilarne svete godine (Hitrec, 2006). Glavna kršćanska odredišta srednjovjekovnih hodočasnika bila su Jeruzalem, Rim i Santiago de Compostela (krajnje odredište Puta sv. Jakova), kojima se od 19. stoljeća pridružuju najveća marijanska svetišta Lourdes i Fatima, kao i ostala poput Częstochowe i Guadalupe (Hitrec, 2006), koja su najpoznatija katolička hodočasnička mjesta i danas. Hodočašća postoje i u drugim religijama osim kršćanstva, primjerice u islamu gdje su vrlo posjećena hodočašća u Meku i Medinu. S vremenom se izgubilo doslovno značenje korijena riječi hodočašće, pa tako hodočašće danas označava bilo koje putovanje povezano s odlaskom na sveta mjesta. Hodočasničke putove počinju karakterizirati funkcionalno određene, označene i opremljene rute s informativnim pločama o vjerskim i drugim kulturnim objektima i fenomenima, kartama itd. Danas se hodočašćem ne smatra samo putovanje potaknuto vjerskom pobudom jer mnogi suvremeni *hodočasnici* ne putuju zbog vjerskih motiva već zbog želje za odmorom, povezivanjem s prirodom ili zbog nekog drugog razloga (Abad-Galzacorta i dr., 2016). U dijelu putovanja koje prethodi dolasku u svetište, danas se stvara alternativni oblik turizma u kojem je cilj povezivanje s prirodom, bijeg od urbanog načina života, ali i upoznavanje i povezivanje s ljudima koje hodočasnici susreću na putu čime se stvaraju nove interakcije i iskustva i za goste i za domaćine (Devereux i Carnegie, 2006). Da je sve više hodočasnika, koji se na

putovanje odlučuju iz nekih drugih razloga, a ne iz onih vjerske tematike svjedoči podatak iz Santiago de Compostele gdje je 2004. godine hodočasnika potaknutih nereligioznim motivima bilo 5,61 %, 2014. 6,92 %, a 2018. 9,35 % (Oficina del Peregrino, 2004; 2014; 2018). Iz svega navedenog primjećuje se da hodočašća danas više nisu rezervirana samo za ljude motivirane vjerom, a kako hodočasnički putovi već sadrže prenočišta i restorane, ljudi se odlučuju za odmor i rekreaciju na putovima.

Mariazell je zbog svog smještaja odličan primjer u proučavanju utjecaja vjerskog turizma na razvoj ruralnog područja. Ciljevi ovog rada su otkriti razvojne izazove Mariazella, uvidjeti važnost turizma kao mjere revitalizacije područja i odrediti ulogu vjerskog turizma u suvremenim turističkim kretanjima na primjeru Mariazella.

MARIAZELL – AUSTRIJSKO MARIJANSKO SVETIŠTE

Mariazell je značajno marijansko hodočasničko mjesto za Austriju i Srednju Europu. Nalazi se na sjeveru austrijske pokrajine Štajerske, u Štajerskim Alpama, što pogoduje razvoju turizma zbog blizine velikih urbanih središta Austrije kao što su Beč, Linz, Salzburg ili Graz.

Razvoj Mariazella povezan je s čudima koja se vežu uz Blaženu Djevicu Mariju od 12. stoljeća nadalje. Najčešće se navodi da je 1157. svećenik Magnus podignuo prvu kapelu i u nju smjestio drveni kip Djevice Marije, po kojem je naselje dobilo ime. Albert II. je 1342. godine selo koje je nastalo oko crkve proglasio gradom s pravom održavanja sajмова što je pomoglo razvoju hodočašća u to mjesto (Frank, 2009). Uz Mariazell je posebno bila vezana i kraljevska obitelj, ali i papa pa je tako njegova popularnost sve više rasla, a o tome svjedoče i brojke posjetitelja. Tako je 1689. godine zabilježeno

Sl. 1. Položaj Mariazella i hodočasnički putovi prema Mariazelli
 Izvor: Diva GIS (2019); Mariazell.at (2018)

oko 61.000 hodočasnika, 1692. 104.000, a 1725. 188.000 hodočasnika (Frank, 2009). Godine 1907. uvedena je željeznica koja je povezivala Mariazell sa St. Pöltenom, što je popraćeno i povećanjem broja hodočasnika, jer je put u Mariazell iz Beča bio skraćen na dva dana. Kvalitetnija prometna povezanost i razvoj turizma u ostalim brdsko-planinskim područjima Austrije u drugoj polovici 20. stoljeća omogućili su i razvoj drugih vrsta turizma u Mariazelli.

Osim Austrijanaca, Mariazell posjećuju i stanovnici susjednih država. Već od srednjeg vijeka posjećuje ga stanovništvo iz cijele Habsburške Monarhije, odnosno Austro-Ugarske (Frank, 2009). Da je Mariazell bio od velikog značenja za Austrijance, Mađare i Slavene vidi se iz naziva kojima su nazivali i još nazivaju Majku Božju

od Mariazella – *Magna Mater Austriae, Magna Domina Hungarorum, Magna Mater Gentium Slavorum* (Frank, 2009). I Hrvati imaju dugu tradiciju hodočašćenja u Mariazell, pogotovo Gradišćanski Hrvati (Gurtler, 2008). I danas brojni hodočasnici dolaze iz drugih država, iz Mađarske, Slovačke, Češke, Njemačke, pa i iz Hrvatske.

Kako je Mariazell prvenstveno hodočasničko svetište kroz godine su nastale određene hodočasničke rute koje vode do Mariazella. Danas postoji nekoliko hodočasničkih pješačkih ruta koje prolaze kroz pokrajine Beč, Donja Austrija, Gradišće, Gornja Austrija, Salzburg, Štajersku i Korušku i ukupne su duljine oko 1300 km (Mariazell.at, 2018). Kroz te putove, koji su na terenu označeni različitim znakovima te su dio različitih turističkih prospekata, Mariazell je povezan

Sl. 2. Oznaka turističkog smještajnog objekta na *Via Sacri*
Izvor: fotografirala Monika Varga

s većim austrijskim gradovima (Beč, Linz, Graz, Salzburg i dr.) (sl. 1). Pješačke rute različite su duljine i zahtjevnosti i na njima su hodočasnici omogućeni raznovrsni sadržaji. Najpoznatija i najposjećenija ruta je *Via Sacra*.

Via Sacra najstarija je hodočasnička ruta u Austriji te se proteže od Beča do Mariazella u duljini od oko 120 km (Mostviertel Tourismus, 2014). Započinje u Beču te prolazi naseljima Hinterbrühl, Heiligenkreuz, Hafnerberg, Kaurmberg, Hainfeld, Rohrbach, St.Veit, Lilienfeld, Türnitz, Annaberg, Joachimsberg, Josefsberg i Mitterbach te na kraju završava u Mariazelli. Za turiste (hodočasnike) uređena je od 1975. godine na inicijativu Austrijskog planinarskog društva (Mostviertel Tourismus, 2014). Cjelokupna hodočasnička ruta organizirana je u pet etapa koje je moguće proći unutar četiri do pet dana. Duž rute nalaze se posebnim znakom označeni restorani i prenoćišta u pansionima, hostelima i na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (sl. 2) čime se hodočasnici želi približiti lokalna gastronomija toga kraja. Uzduž *Via Sacre*, ali i na ostalim rutama, hodočasnici prolaze kraj mnoštva vjerskih građevina poput crkvi, samostana ili kapela koje su otvorene za hodočasnike cijeli dan.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog istraživanja provedeno je terensko istraživanje te je analizirana postojeća literatura. U istraživanju pisanih izvora naglasak je bio na literaturi koja objašnjava prostorne fenomene u području Općine Mariazell, Štajerskim Alpama, kao i u brdsko-planinskim područjima Austrije općenito. Budući da je tema ovog rada vjerski turizam, osobito se istraživala važnost turizma za razvoj ruralnih područja i za njihovu demografsku i gospodarsku obnovu.

Terenski dio rada sastojao se od dva dijela, istraživanja intervjuom i terenskog kartiranja. Te dvije metode istraživanja provedene su u sklopu kolegija *Terenska nastava iz geografije* za studente prve godine *Diplomskog sveučilišnog studija Geografija, smjer: Prostorno planiranje i regionalni razvoj*, koja je održana u Beču i Mariazelli pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Aleksandra Lukića u svibnju 2019. godine.

U metodi intervjua cilj je bio otkriti kako stanovništvo razmišlja o općenitim demografskim i gospodarskim obilježjima toga kraja, kako vidi perspektive budućeg razvoja i kako u stvarnosti koristi vlastite resurse za postizanje općenitog razvoja. Intervju je proveden 23. svibnja 2020. godine u naselju Mariazell. Uzorak je bio neprobabilistički, prigodni. Zbog organizacijskih mogućnosti i jezičnih sposobnosti ispitivača (studenata) uzorak je činilo osam sugovornika (dva muškarca i šest žena¹) koji stanuju i obavljaju različite djelatnosti u naselju Mariazell, ali među njima se vidi značajno suglasje u odgovorima. Intervju je bio polustrukturiran, s pet postavljenih pitanja s

¹ Ispitanici su bili konobarica u hotelu, recepcionar u hotelu, zaposlenica turističkog informativnog centra, prodavačica suvenirna, prodavačica u trgovini odjeće, prodavač u trgovini sanitarija, radnica u ljekarni, radnica u trgovini medičarskih proizvoda.

potpitanjima, koja su ispitivači prilagođavali ovisno o ispitanicima. Odgovori su se bilježili vođenjem bilješki te su kasnije transkribirani. Rezultati intervjua omogućili su detaljniji uvid u razvojne probleme i mogućnosti Mariazella, koje nisu specifično na razini naselja, odnosno Općine Mariazell, obrađene u znanstvenoj i stručnoj literaturi.

Terenskim kartiranjem namjera je bila istražiti položaj i prostornu organizaciju smještajnih kapaciteta za turiste unutar naselja Mariazell. Kartiranje je provedeno 23. svibnja 2020. godine, ručnim bilježenjem smještajnih kapaciteta i njihove kategorizacije na radnoj karti, nakon čega je izrađena GIS karta lokacija smještajnih kapaciteta prikazana u članku.

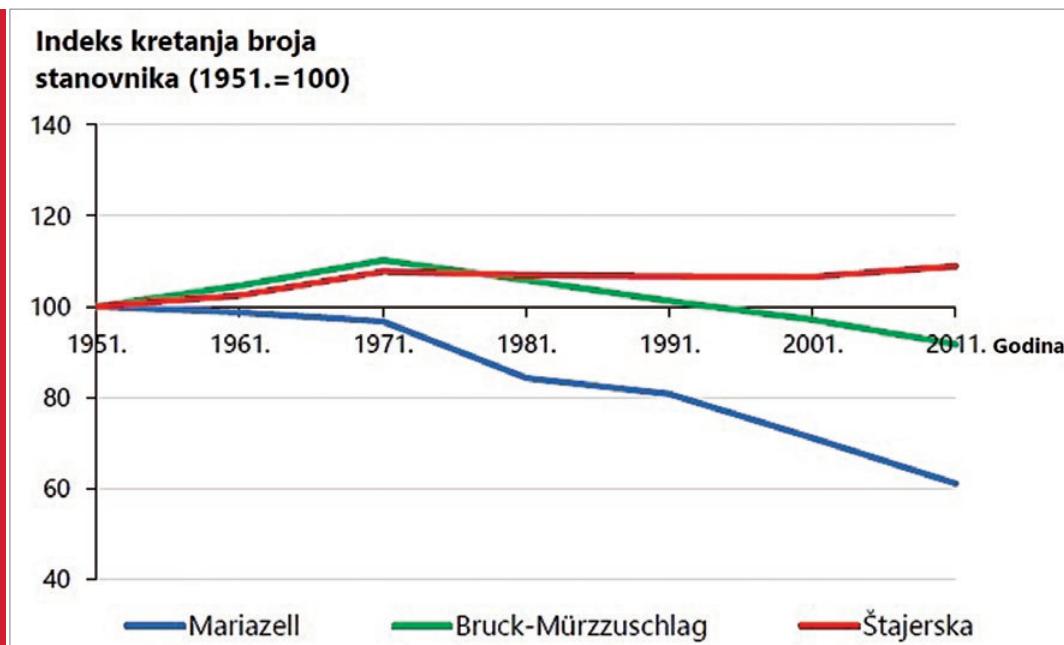
IZAZOVI DRUŠTVENO-GOSPODARSKOG RAZVOJA MARIAZELLA

Kako bi se mogli uvidjeti učinci hodočasničkog turizma i ostalih oblika turizma na područje Mariazella, potrebno je upoznati razvojna obilježja, mogućnosti i ograničenja tog prostora. Mariazell je danas naselje koje je sjedište istoimene općine (*Staatsgemeinde*), koja je početkom 2019. godine imala 3722 stanovnika (Statistik Austria, 2019b). Broj stanovnika općine u konstantnom je padu. Taj je trend izražen još od 1950-ih godina (sl. 3).

Općina Mariazell od sredine 20. stoljeća izgubila je 40 % stanovništva. Godina demografskog maksimuma za ovu općinu bila je 1910. godina, kada je zabilježen broj od 7168 stanovnika (Statistik Austria, 2019a). Ukoliko se taj broj usporedi s posljednjim službenim pokazateljem iz 2019. godine, može se reći da se stanovništvo Mariazella prepolovilo u posljednjih sto godina. Okrug Bruck-Mürzschlag unutar kojeg se nalazi Mariazell pad

broja stanovnika bilježi tek na popisu 1991. godine, dok pokrajina Štajerska bilježi stalan porast broja stanovnika od završetka Drugog svjetskog rata. Samo u posljednjih 17 godina, broj stanovnika Mariazella pao je za 1004 (s 4726 stanovnika 2002. na 3722 stanovnika 2019.; Statistik Austria, 2019b). Uz takva demografska kretanja stanovništvo sve više stari. Udio mladog stanovništva (od 0 do 14 godina starosti) u Općini Mariazell 2011. godine iznosio je samo 9,7 % (401 stanovnik), dok je udio starih (65 i više godina starosti) iznosio 26,3 % (1084 stanovnika) (Statistik Austria, 2019c). Indeks starosti iznosio je 2011. godine 270,3, što znači da je ovo područje s izrazito dubokom starošću (metodologija prema Nejašmić, 2005). Rast nesrazmjera broja i udjela mladog i starog stanovništva osobito je vidljiv ukoliko se usporede podatci za 2001. i 2011. godinu. Godine 2001. u Općini Mariazell udio mladog stanovništva iznosio 14,1 % (676 stanovnika), a udio starog stanovništva 21,3 % (1019 stanovnika) (Statistik Austria, 2019c).

Ovi demografski pokazatelji karakteristika su istočnog alpskog prostora Austrije (sjeverni dijelovi Štajerske i Koruške i jugozapadni dio Donje Austrije), koji je uz pogranične zone prema Češkoj i Mađarskoj područje s najvećim padom broja stanovnika u Austriji (Dax i Fischer, 2018). Istočno alpsko područje Austrije specifično je u usporedbi s druge dvije depopulacijske regije u Austriji zbog toga što je izrazita depopulacija u njemu započela nešto kasnije, 1970-ih godina, a ne odmah nakon Drugog svjetskog rata (Dax i Fischer, 2018), iako je već i od prvih popisa stanovništva u Austro-Ugarskoj provedenih u drugoj polovici 19. stoljeća u tom prostoru prisutan nešto blaži trend smanjenja broja stanovnika (Čede i dr., 2018). To je područje, pa tako i Općina Mariazell, najveći broj stanovnika izgubilo negativnim migracijskim saldonom, više nego negativnom prirodnom promjenom pri-

Sl. 3. Indeks kretanja broja stanovnika u Općini (Gemeinde) Mariazell, Okrugu (Bezirk) Bruck-Mürzzuschlag i Štajerskoj od 1951. do 2011. godine

Izvor: Statistik Austria (2019a)

sutnom u tom području (Čede i dr., 2018). Prema demogeografskoj metodologiji (Nejašmić, 2005), ovaj bi se prostor mogao klasificirati kao prostor s općim tipom kretanja stanovništva E_4 , nazvanim izumiranje, koji obilježava pad broja stanovnika prirodnom promjenom na koji se nadovezuje još veći pad zbog negativnog migracijskog salda. Glavni razlog pada broja stanovnika na tom području je nedostatak radnih mjesta, osobito u sektoru uslužnih djelatnosti i kreativnih industrija, jer i relativno razvijena poljoprivreda, šumarstvo i djelatnosti vezane uz preradu prirodnih izvora ne mogu pružiti dovoljno radnih mjesta, koje stanovništvo pronalazi u velikim gradovima, najviše u Beču (Čede i dr., 2018). Pad broja stanovnika utjecao je i na gubitak centralnih funkcija u manjim naseljima gdje su zatvorene osnovne škole i poštanski uredi (Čede i dr., 2018).

U nedostatku znanstvene i stručne literature vezane uz specifična razvojna obilježja i probleme Mariazella u suvremenom razdoblju proveden je intervju sastavljen od sljedećih pet pitanja:

1. Koje su prednosti života u Mariazellu i regiji?
2. Koji su nedostaci života u Mariazellu i regiji?
3. Čime se bavite? Kakva je perspektiva toga zanimanja u budućnosti?
4. Jeste li bili osobno uključeni u neki projekt lokalnog razvoja? Zna li postojati neki?
5. Kako zamišljate budućnost naselja / regije / Vas / Vaše djece? (gospodarstvo, turizam, poljoprivreda, drvna industrija)

Glavne prednosti života u Mariazellu koje su naveli svi ispitanici su ljepota prirode i krajolika, koja potiče razvoj turizma tj. različite

aktivnosti na otvorenom koje daju dodatan polet turizmu osim vjerskog turizma. Zanimljivo je da su ispitanici koji se izravno bave turizmom (djelatnici hotela i restorana, djelatnica u suvenirnici) kao važnu prednost naveli crkvu – svetište koje omogućava razvoj vjerskog turizma. S druge strane, nedostatak života u Mariazellu su klimatske prilike; hladno i vjetrovito vrijeme i dugo razdoblje pod snijegom, koje znatno otežavaju život lokalnog stanovništva. Iz odgovora ispitanika može se zaključiti da klima ima značajan psihološki utjecaj na stanovništvo. Klima ograničava razvoj primarnih gospodarskih djelatnosti, budući da su šume i pašnjaci dugo vremena pod snijegom. S druge strane, vrijeme za gradnju različitih oblika infrastrukture (komunalne, prometne, pa i turističke) relativno je kratko i ograničeno na manje od 6 mjeseci. Prisutni su i manji problemi u prometu zimi. Loša prometna povezanost sljedeći je veliki nedostatak. Stanovništvo je uglavnom ovisno o automobilu. Autobusne veze postoje, osobito sa središtem okruga, gradom Bruck an der Mur, ali ispitanici su iskazali nezadovoljstvo frekvencijom autobusnih linija. Do Mariazella postoji uskotračna pruga iz Sankt Pöltena (Donja Austrija) čiji je značaj više turistički (njome prometuju panoramski vlakovi), nego što koristi za dnevne migracije lokalnog stanovništva. Prometne veze vrlo su važne jer Mariazellu nedostaju centralne funkcije. Mariazell je općinsko središte s osnovnom školom, poštanskim uredom, ambulantom, ljekarnom, poslovnica bankne, nekoliko supermarketa itd., čime bi se to naselje, preuzimajući tipologiju hrvatskih naselja prema stupnju centraliteta (Lukić, 2012), moglo smatrati područnim centrom. Ispitanici su poprilično nezadovoljni nedostatkom škole za srednju razinu obrazovanja, kao i šireg spektra trgovačkih i zabavnih sadržaja (npr. kino).

Svi ispitanici, oni zaposleni u turizmu, i oni zaposleni izvan turizma vide perspektivu vlastitih zanimanja u budućnosti. Osobe u ugostiteljstvu i djelatnostima vezanim uz turizam vide perspektivu razvoja u širenju turističke ponude, njezinom diverzifikacijom i produljenjem sezone (osobito u zimskom razdoblju). Ipak, mora se napomenuti da je većina ispitanika i dalje najveće nade polagala u razvoj vjerskog turizma, po čemu je, usprkos razvijenim ostalim oblicima turizma, Mariazell već dugo vremena prepoznatljiv u srednjoeuropskim krugovima. Ispitanici zaposleni u neturističkim djelatnostima također vide perspektivu svojeg posla jer se uglavnom bave prodajom različitih roba i usluga u čemu su jedini na tom prostoru i moraju opstati. U odgovorima ispitanika koji nisu zaposleni u turizmu vidi se pesimizam o budućem demografskom razvoju. Zabrinuti su zbog pada broja mladog stanovništva i to smatraju velikom preprekom razvoju. Ispitanici zaposleni u turizmu dali su optimističnije odgovore o budućem razvoju vjerujući u turizam kao glavni pokretač razvoja, ali smatraju da taj razvoj neće biti spektakularan ni brz, nego polagan, u skladu s mogućnostima prostora. Također, ispitanici su iskazali zadovoljstvo radom lokalne vlasti. Prema odgovorima ispitanika, lokalna vlast najviše ulaže u razvoj infrastrukture (npr. gradnja žičare za skijalište Bürgeralpe koja je otvorena u prosincu 2019. godine; sl. 4) od koje više koristi imaju turisti spram lokalne zajednice.

Na temelju odgovora dobivenih intervjuom može se zaključiti da je turizam djelatnost koja je temelj budućeg razvoja Mariazella. Mnoga brdsko-planinska područja u Srednjoj Europi svoju su demografsku, socijalnu i gospodarsku obnovu temeljila na razvoju turizma, osobito od 1970-ih godina kada je došlo do pada značaja poljoprivrednih djelatnosti u tim područjima (Bätzing i dr., 1996). Za brdsko-planinska

Sl. 4. Model kabine žičare za skijalište Bürgeralpe i bazilika u Mariazellu

Izvor: fotografirala Monika Varga

područja Austrije uglavnom vrijedi činjenica da područja bez razvijenog turizma i prometno teško dostupna područja imaju najizraženiji pad broja stanovnika (Gruber i dr., 2015). Različite lokalne zajednice pokušale su pronaći različite načine kako bi postigle razvoj temeljen na valorizaciji vlastite turističke atrakcijske osnove usklađen sa ostalim djelatnostima u prostoru.

TURIZAM U MARIAZELLU

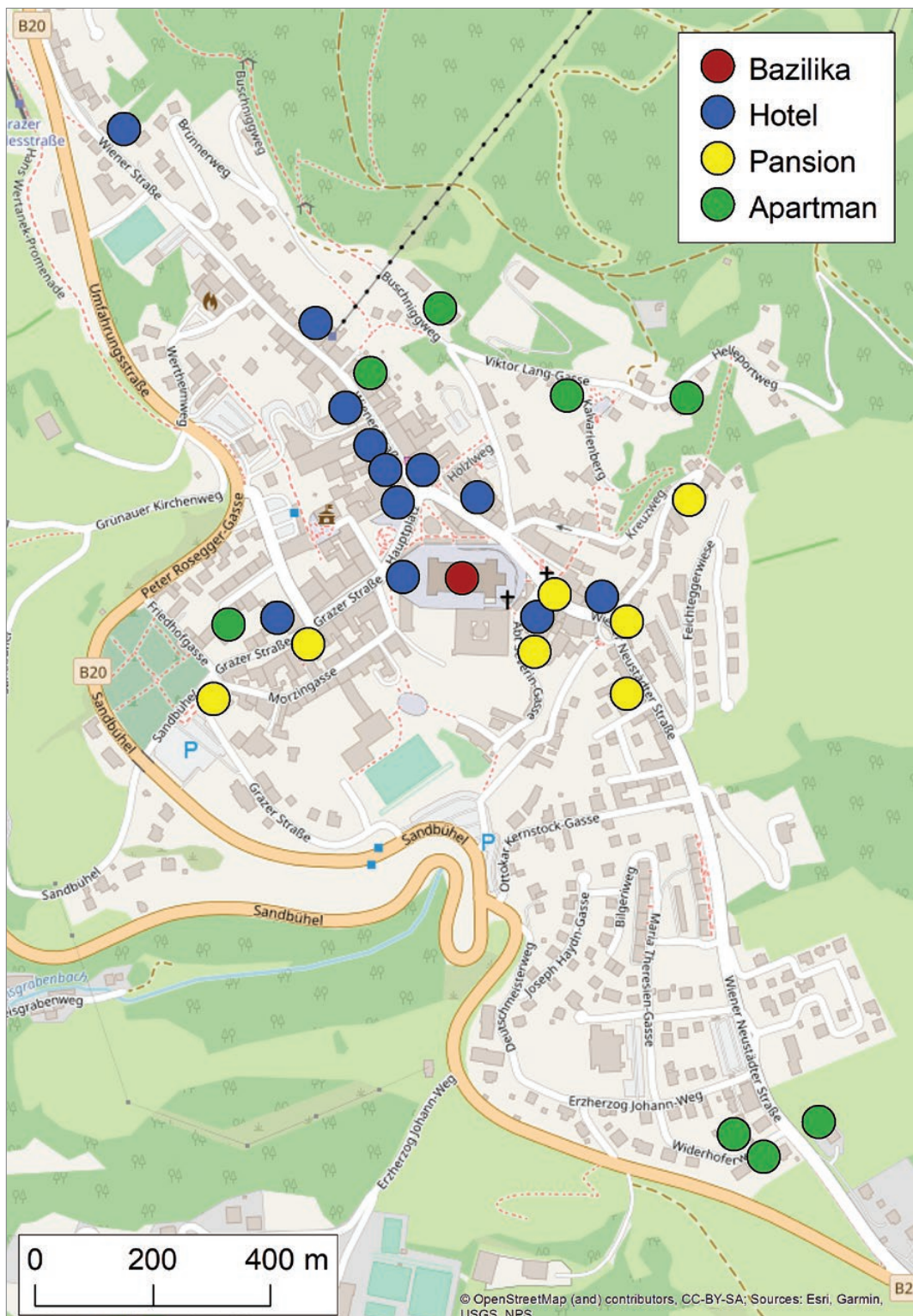
Iako je Mariazell u srednjoeuropskim krugovima poznat kao lokalitet vjerskog turizma, u njemu postoje i drugi oblici turističke atrakcijske osnove, navedeni u tablici 1. prema Kušenovoj (2001) klasifikaciji, koji su turistički valorizirani i nude se kao turistički proizvod posjetiteljima.

Tab. 1. Turistička atrakcijska osnova u Općini Mariazell 2020. godine

Osnovna vrsta atrakcije	Podvrsta turističke atrakcije
Geološke značajke prostora	Reljef
Klima	Planinska klima
Voda	Jezeru
Biljni svijet	Prirodna vegetacija
Životinjski svijet	Domaće životinje
Zaštićena prirodna baština	Parkovi prirode
Kultura života i rada	Gastroenologija, gastronomija, ugostiteljska tradicija
Manifestacije	Kulturne manifestacije, vjerske manifestacije
Kulturne i vjerske ustanove	Svetište
Sportsko-rekreativne građevine i tereni	Sportsko-rekreativni parkovi, sportsko-rekreativne staze
Turistički putovi i ceste	Pješačke i biciklističke staze
Atrakcije zbog atrakcija	Prometala

Izvor: Kušen (2001); Tourismus Verband Mariazeller Land (2020)

Na temelju prikazane turističke atrakcije osnove na području Općine Mariazell mogu se izdvojiti selektivni oblici turizma. Prirodna obilježja prostora daju dobre mogućnosti planinskog, sportsko-rekreativnog i pješačkog turizma. Aktivnosti unutar tih vrsta turizma razlikuju se ovisno o godišnjem dobu, tako da su pješačenje, biciklizam, ribolov i veslanje na jezeru Erlaufsee itd. aktivnosti za ljeto, a skijanje na skijalištu Bürgeralpe sportska je aktivnost u zimskom razdoblju. Kulturni turizam s vjerskim turizmom kao svojom podvrstom razvijen je u ljetnom razdoblju kad je sezona glavnih proštenja u mariazellskoj bazilici, a aktivnosti poput manifestacije Advent u Ma-

Sl. 5. Smještajni kapaciteti u Mariazelli 2019. godine
Izvor: terensko kartiranje, svibanj 2019.; OSM (2019)

riazellu omogućavaju takav oblik turizma i u zimskom razdoblju. Razvijen je i turizam na seljačkim obiteljskim gospodarstvima, uglavnom tijekom ljetne sezone, koji ima i svoju edukativnu namjenu. Posebna vrsta turizma koja je vezana uz prethodno navedene vrste turizma je i gastroturizam, kojim se na tržište stavljaju autohtoni prehrambeni proizvodi, poput medicarskih proizvoda, domaćih likera i piva. Na teritoriju Općine Mariazell uređeno je i nekoliko pješačkih i biciklističkih staza, od kojih su neke tematske (hodočasničke rute – najstarija je *Via Sacra*), a neke vode kroz zaštićene prirodne lokalitete (Park prirode Ötscher). Osim staza, svojevrsna turistička atrakcija je i *Mariazellerbahn* (uskotračna željeznička pruga koja povezuje Mariazell i St. Pölten), kao i tramvaj od Mariazella do jezera Erlaufsee. Može se zaključiti da je turistička ponuda na teritoriju Općine Mariazell bogata i da to područje nije usmjereno isključivo na vjerski turizam.

Za prihvat turista potrebni su smještajni kapaciteti. Drugi dio istraživanja na terenskoj nastavi činilo je kartiranje turističkih smještajnih kapaciteta u Mariazelli (sl. 5). Kartiranjem su bili obuhvaćeni hoteli, pansioni i apartmani unutar granica naselja Mariazell.

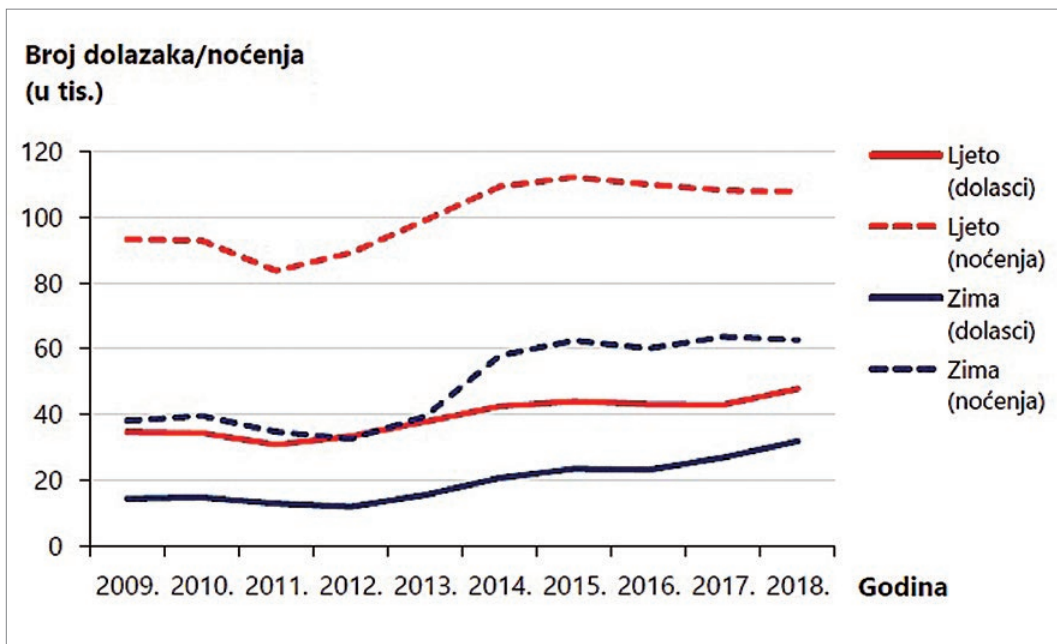
Rezultati kartiranja pokazali su da u kategoriji smještajnih kapaciteta prevladavaju hoteli, kojih je čak 12 i koncentrirani su u blizini bazilike na tri glavne ulice (*Wiener Straße* prema sjeveru, *Wiener Neustadter Straße* prema jugu i *Grazer Straße* prema zapadu) koje se križaju na Glavnom trgu (*Hauptplatz*) kod bazilike. Hoteli su manji ruralni obiteljski hoteli, uobičajeni za alpska područja. Pansiona je ukupno šest, koji se također nalaze na tri spomenute ulice, ali su nešto udaljeniji od bazilike. Apartmanskih kuća ima ukupno devet i one su najudaljenije od bazilike i raštrkane po

različitim dijelovima naselja. U Mariazelli postoje smještajni kapaciteti različitih cjenovnih kategorija, pa se može zaključiti da je turistička ponuda prilagođena različitim kategorijama stanovništva.

Za proučavanje učinaka turizma važno je proučiti i statističke pokazatelje o broju turista. Bazilika u Mariazelli tako je 2018. godine bila najposjećenija znamenitost Štajerske za koju se ne plaća ulaznica s procijenjenim brojem od 700.000 posjetitelja (Steirische Tourismus, 2019).

Iz priloženog dijagrama (sl. 6) može se vidjeti da broj turističkih dolazaka i noćenja od 2009. do 2018. godine uglavnom raste, ali vidi se i značajna razlika u kretanju broja turista u ljetnim i zimskim mjesecima. U razdoblju od 2009. do 2018. veći broj turista dolazio je u ljetnom razdoblju nego u zimskom. Međutim, važno je primijetiti da se razlika između ta dva razdoblja poprilično smanjuje, budući da je 2009. u Mariazelli 2,4 puta više turista dolazilo ljeti nego zimi, a 2018. tek 1,5 puta više. Sličan trend prisutan je u broju turističkih noćenja. Bogatija turistička ponuda u ljetnim mjesecima utemeljena na kombinaciji vjerskog i planinskog turizma utjecala je na to da je broj turista veći u ljetnim mjesecima. Rast broja posjetitelja zimi posljedica je razvoja skijališnog turizma i brendiranja Mariazella kao obiteljske skijališne destinacije u blizini najvećih austrijskih gradova, ali i uvođenja manifestacije Advent u Mariazelli u turističku ponudu.

Drugi je pokazatelj omjer broja turističkih noćenja i dolazaka tj. prosječni boravak. Godine 2009. i u ljetnom i u zimskom razdoblju on je iznosio 2,7 dana, dok u godinama od 2016. nadalje počinje padati te je 2018. godine iznosio 2,3 dana u ljetnom i 2,0 dana u zimskom razdoblju. Ukoliko se Mariazell pri-

Sl. 6. Broj turističkih dolazaka i noćenja u Općini Mariazell u ljetnom i zimskom razdoblju od 2009. do 2018. godine
Izvor: Steirische Statistiken (2013; 2014; 2018; 2019)

tom usporedi sa ostalim turističkim središtima u Štajerskoj, od kojih su izdvojeni Graz kao kulturno-povijesna turistička atrakcija, Schladming kao središte skijališnog turizma i Bad Radkersburg kao općina s termama (zdravstveni turizam), može se vidjeti određena razlika (tab. 2).

Razlog takvih pokazatelja o prosječnom boravku jest činjenica da je turistička ponuda Općine Mariazell bogatija u ljetnim mjesecima i odnosi se na različite aktivnosti koje traju relativno kratko. Hodočašća su obično vezana uz vikende, pa nije za očekivati da će hodočasnici ostvarivati više od jednog ili najviše dva noćenja. Aktivnosti unutar planinskog turizma mogu privući posjetitelje da ostvare više noćenja i ljeti i zimi. Međutim, blizina velikih gradova poput Beča, Graza i St. Pöltena koji su važna emitivna turistička područja za Općinu

Mariazell utječe na to da Mariazell ima dosta jednodnevnih posjetitelja – rekreativaca. O tome govori broj da je baziliku u Mariazelli u 2018. godini posjetilo oko 700.000 posjetitelja, a ukupan broj turističkih dolazaka iznosio je 79.601 (Steirische Statistiken, 2019).

Tab. 2. Prosječan boravak turista u odabranim štajerskim općinama 2018. godine

Općina	Prosječan boravak u ljetnom razdoblju (dani)	Prosječan boravak u zimskom razdoblju (dani)
Mariazell	2,3	2,0
Graz	2,4	1,6
Bad Radkersburg	1,1	5,2
Schladming	2,6	3,1

Izvor: Steirische Statistiken (2018; 2019)

ZAKLJUČAK

Ruralna područja koja bilježe pad broja stanovnika pokušavaju različitim načinima potaknuti razvoj. U mnogim turistički atraktivnim ruralnim područjima turizam se promatra kao *panacea* – lijek za sve. Taj je slučaj čest i u alpskim prostorima Austrije (Gruber i dr., 2015). Mariazell je za razliku od područja sa sličnim razvojnim problemima, područje koje je imalo tradiciju turizma još iz srednjeg vijeka zbog svojeg marijanskog svetišta. Budući da mariazellsku baziliku godišnje posjeti gotovo devet puta više posjetitelja nego što cijela Općina Mariazell ima posjetitelja, može se smatrati da vjerski turizam, u smislu turizma potaknutog duhovnim potreba stanovništva, ali i kulturni turizam, u smislu posjeta bazilici zbog njene kulturne vrijednosti, još uvijek imaju veliku ulogu u razvoju turizma i ostalih pratećih djelatnosti u Mariazelli. Zato i ne začuđuje što domicilno stanovništvo smatra vjerski turizam važnim pokretačem razvoja tog područja. Značaj Mariazella kao svetišta prepoznat je i u drugim državama Srednje Europe te je na temelju toga Mariazell i u prijašnjim razdobljima imao određen oblik međunarodnog turizma. Drugi oblici turizma, posebice zimski, omogućavaju da u Mariazelli turistička sezona traje cijelu godinu i da se pruže mnogobrojne rekreativne aktivnosti prilagođene svim kategorijama stanovništva. To je u skladu sa suvremenim trendovima u kretanju broja vjernika koji opada, pa bi time pao i značaj Mariazella kao središta vjerskog turizma. Tako je omogućeno restrukturiranje turističke ponude Mariazella i povećana njena prilagodljivost na suvremena kretanja u društvu.

Međutim, područje Mariazella i okolice ne bi smjelo temeljiti razvoj isključivo na monokulturi turizma, bez obzira što je to djelatnost kojom dolazi najveći prihod u to područje. Turizam je vrlo varijabilna djelatnost i male promjene u turističkom tržištu mogu dovesti do nesagledivih posljedica, što je posebno očito u doba globalne pandemije bolesti izazvane virusom COVID-19. Mariazell, kao i područje s tradicijom poljoprivrede i drvne industrije, mora svoj razvoj temeljiti i na restrukturiranju i prilagodbi tih djelatnosti na suvremene uvjete, povezivati ih s turizmom i ostalim uslužnim djelatnostima na način da se otvore nova radna mjesta, s relativno dobrim primanjima koja bi tamo zadržala stanovništvo, a istovremeno da se poveća broj centralnih funkcija u tom području.

LITERATURA

- ABAD-GALZACORTA, M., GUERENO-OMIL, B., MAKUA, A., LUIS, J., SANTOMA, R., 2016: Pilgrimage As Tourism Experience: The Case of the Ignatian Way, *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage* 4 (4), 48-66.
- BÄTZING, W., PERLIK, M., DEKLEVA, M., 1996: Urbanization and Depopulation in the Alps, *Mountain Research and Development* 16 (4), 335-350.
- CEROVIĆ, Z., ZANKETIĆ, P., 2014: *Menadžment hodočašća i vjerskih događanja*, Rijeka, Sveučilište u Rijeci.
- ČEDE, P., DEISL, G., LÖFFLER, R., STEINCKE, E., 2018: The Eastern Austrian Alps – Their Exceptional Demographic Status in the Alpine Region, *European Countryside* 10 (4), 634-651.
- DAX, T., FISCHER, M., 2018: An alternative policy approach to rural development in regions facing population decline, *European Planning Studies* 26 (2), 297-315.
- DEVEREUX, C., CARNEGIE, E., 2006: Pilgrimage: Journeying Beyond Self, *Tourism Recreation Research*, 31 (1), 47-56.
- DUVNJAK, N., RELJA, R., ŽERAVICA, M., 2011: Religijski turizam kao poseban socio-kulturni fenomen – na primjeru istraživanja među studentima Sveučilišta u Splitu, *Nova prisutnost* 9 (2), 425-446.
- FRANK, A., 2009: The pleasant and the useful: pilgrimage and tourism in Habsburg Mariazell, *Austrian History Yearbook*, 40, 157-182.

- GRUBER, E., HUMMER, A., FASSMAN, H., 2015: Managing rural decay. Strategies and responsibilities for declining regions in Austria, *29th Annual AESOP 2015 Congress*, Prag, 1156-1164.
- GÜRTLER, W., 2008: Hodočašća Hrvata iz Gradišća u Mariazell, *Etnološka istraživanja*.
- HITREC, T., 2006: Vjerski turizam, u: ČORAK, S. i MIKUČIĆ, V. (ur.): *Hrvatski turizam, plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 287-301.
- KUŠEN, E., 2001: Turizam i prostor: klasifikacija turističkih atrakcija, *Prostor* 9 (1), 1-14.
- LUKIĆ, A., 2012: *Mozaik izvan grada – Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
- Mostviertel Tourismus, 2014: *Via Sacra and the Vienna Pilgrimage Trail: On ancient pilgrimage trails from Vienna to Mariazell* (english version), Wieselburg.
- NEJAŠMIĆ, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
- PUŠČAŠU, V., 2015: Religious tourism or pilgrimage?, *European Journal of Science and Theology* 11 (3), 131-142.

IZVORI

- Diva GIS, 2019: *Download data by country*, <https://www.diva-gis.org/gdata> (10.07.2019.).
- Mariazell.at, 2018: *Pilgerwege nach Mariazell*, <https://www.mariazell.at/wallfahrt/pilgerwege/> (10.07.2019.).
- Oficina del Peregrino, 2004: *Informe estadístico Año 2004*, <https://oficinadelperegrino.com/estadisticas/> (10.07.2019.).
- Oficina del Peregrino, 2014: *Informe estadístico Año 2014*, <https://oficinadelperegrino.com/estadisticas/> (10.07.2019.).
- Oficina del Peregrino, 2018: *Informe estadístico Año 2018*, <https://oficinadelperegrino.com/estadisticas/> (10.07.2019.).
- OpenStreetMap.org, 2019: *OpenStreetMap*, <https://www.openstreetmap.org> (01.08.2019.).
- Statistik Austria, 2019a: *Bevölkerungsentwicklung 1869 – 2019, Gemeinde: Mariazell (62142)*, <https://www.statistik.at/blickgem/G0201/g62142.pdf> (11.07.2019.).
- Statistik Austria, 2019b: *Einwohnerzahl und Komponenten der Bevölkerungsentwicklung, Gemeinde: Mariazell (62142)*, <https://www.statistik.at/blickgem/pr1/g62142.pdf> (11.07.2019.).
- Statistik Austria, 2019c: *Wohnbevölkerung nach Alter und Geschlecht, Gemeinde: Mariazell (62142)*, <https://www.statistik.at/blickgem/G0202/g62142.pdf> (11.07.2019.).
- Steirische Statistiken, 2013: *Steiermark Sommertourismus 2012/13*, Heft 8/2013, Referat Statistik und Geoinformation, Das Land Steiermark, Graz, http://www.landesentwicklung.steiermark.at/cms/dokumente/12658765_141979497/0c95417b/Publikation%208-2013-Internet.pdf (26.07.2019.).
- Steirische Statistiken, 2019: *Steiermark Sommertourismus 2013*, Heft 2/2019, Referat Statistik und Geoinformation, Das Land Steiermark, Graz, http://www.landesentwicklung.steiermark.at/cms/dokumente/12658765_141979497/8975f0ac/Publikation%202-2014-Internet.pdf (26.07.2019.).
- Steirische Statistiken, 2018: *Steiermark Sommertourismus 2017/18*, Heft 8/2018, Referat Statistik und Geoinformation, Das Land Steiermark, Graz, http://www.landesentwicklung.steiermark.at/cms/dokumente/12658765_141979497/d3903dc7/Heft%208-2018%20Steiermark%20Wintertourismus%202017-18.pdf (26.07.2019.).
- Steirische Statistiken, 2019: *Steiermark Sommertourismus 2018*, Heft 1/2019, Referat Statistik und Geoinformation, Das Land Steiermark, Graz, http://www.landesentwicklung.steiermark.at/cms/dokumente/12658765_141979497/cabd169d/Heft%201-2019%20Sommertourismus%202018-Internet.pdf (26.07.2019.).
- Steirische Tourismus GmbH, 2019: *Ausflugsziele der Steiermark*, <https://www.steiermark.com/de/b2b/steirischer-tourismus/marktforschung> (26.07.2019.).
- Tourismusverband Mariazeller Land, 2020: *Willkommen in Mariazell*, <https://mariazell-info.at/> (19.08.2020.).

PRIMLJENO: 12.6.2020.

PRIHVAĆENO: 24.11.2020.

IVAN ŠIŠAK, univ. bacc. geogr., Cesta Ivana Mažuranića 171, 10362 Kašina, isisak0308@gmail.com
 LUCIJA HERCEG, mag. geogr., Ulica Ivana Gorana Kovačića 3, 42209 Sračinec, lucija.dreven@gmail.com
 KATARINA PLANČUČIĆ, univ. bacc. geogr., Vojnovec Loborski 112c, 49253 Lobor, katarina.plan@gmail.com
 MORENA VARGA, univ. bacc. geogr., Ulica 3. travnja 28, 40328 Donja Dubrava, mvarga42@gmail.com